

RANGLAR PSIXOLOGIYASI

Xakimova Madina Kozimjon qizi

Andijon davlat pedagogika institute Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi

ANNOTATSIYA: *Maqolamda asosan tasviriy san'atda ranglar psixologiyasining tutgan o'rni va ularning inson ruhiyati hamda emotsional holatiga ko'rsatadigan ta'siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Rang faqatgina tasviriy san'atning kompozitsion va estetik elementi bo'lib qolmay, balki rassom va tomoshabin o'rtasidagi ruhiy muloqot hamda ichki kechinmalarni yetkazib beruvchi universal semiotik vosita sifatida tadqiq etiladi. Maqolada vizual idrok etish mexanizmlari, issiq va sovuq ranglar gamutining psixofiziologik xususiyatlari hamda ranglar simbolikasi badiiy asarlar tahlili misolida yoritib berilgan.*

KALIT SO'ZLAR: *ranglar psixologiyasi, tasviriy san'at, vizual idrok, ruhiyat ifodasi, emotsional ta'sir, ranglar gammasi, badiiy obraz, kompozitsiya, semiotika, psixofiziologiya.*

ANNOTATION: *This scientific article provides a theoretical and psychological analysis of the role of color psychology in visual arts and its influence on human emotional and mental states. Color is examined not merely as an aesthetic or compositional component of artistic creation, but as a universal semiotic tool facilitating psychological communication between the artist and the viewer. The article explores the mechanisms of visual perception, the psychophysiological properties of warm and cold color palettes, and color symbolism in fine art.*

KEYWORDS: *color psychology, visual arts, visual perception, psychological expression, emotional impact, color palette, artistic image, composition, semiotics, psychophysiology.*

АННОТАЦИЯ: *В данной научной статье научно и теоретически проанализирована роль психологии цвета в изобразительном искусстве, а также его влияние на эмоциональное и психологическое состояние человека. Цвет рассматривается не только как эстетический элемент композиции, но и как универсальное семиотическое средство психоэмоционального общения между художником и зрителем. В работе раскрыты механизмы визуального восприятия, психофизиологические свойства теплой и холодной цветовой гаммы, а также символика цвета на примере анализа художественного произведения.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *психология цвета, изобразительное искусство, визуальное восприятие, выражение психики, эмоциональное воздействие, цветовая гамма, художественный образ, композиция, семиотика.*

KIRISH: Insoniyat madaniyati va san’ati tarixida rang har doim shunchaki moddiy dunyoni aks ettirish vositasi bo‘lib qolmasdan, balki teran ramziy va ruhiy ma’nolarni anglatuvchi kod sifatida xizmat qilgan. Tasviriy san’at sohasi vakillari asrlar davomida ranglarning inson psixikasi va hissiyotlariga ta’sirini tajribaviy tarzda o‘rganib kelishgan. Bugungi kunda vizual san’at va psixologiya kesishuvida ranglar psixologiyasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Tasviriy san’atda rang orqali ruhiyat ifodasini o‘rganish tomoshabinning asarni idrok etishi, undagi g‘oyaviy va emotsional mazmunni uqib olishi hamda musavvirning ichki kechinmalarini anglashiga imkon beradi. Rang — tomoshabin va tasvir o‘rtasidagi so‘zsiz, lekin juda ta’sirchan muloqot tili hisoblanadi. Zamonaviy vizual madaniyat va texnologiyalar rivojlangan davrda ranglarning inson ruhiyatiga ta’sir qilish mexanizmlarini va ularning tasviriy san’atdagi o‘rnini ilmiy nuqtai nazardan chuqur tahlil qilish zarurati mavjud.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA: Ranglar psixologiyasi va ularning idroki masalasi psixologlar va san’atshunoslarning doimiy diqqat markazida bo‘lib kelgan. I.V. Gyotening "Ranglar haqida ta’limot" (Zur Farbenlehre) asari ushbu sohada birinchi fundamental ishlardan bo‘lib, unda ranglarning inson ko‘ngil holatiga emotsional ta’siri tajribaviy tahlil qilingan. Keyinchalik Shveysariya psixologi Maks Lyusher rangli testlar metodikasini ishlab chiqib, rang tanlash va insonning ruhiy-emotsional holati o‘rtasidagi bevosita bog‘liqlikni isbotlab berdi.

San’at nazariyasida Vasiliy Kandinskiy o‘zining "San’atda ma’naviylik haqida" nomli risolasida har bir rangning o‘ziga xos "ovoz"i va ruhiy tebranishi borligini ko‘rsatib o‘tdi. Kandinskiy fikricha, rang tomoshabin qalbida to‘g‘ridan-to‘g‘ri ruhiy aks sado beruvchi vositadir. Tadqiqot metodologiyasi: Maqolada san’atshunoslik va psixologiya integratsiyasiga tayanilgan holda nazariy tahlil, qiyosiy-tipologik metod hamda kompozitsion-semantik tahlil usullaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Vizual idrokning psixofiziologik mexanizmlari. Inson ko‘zi va miyasi rangni qabul qilganda, faqat optik signalni emas, balki gormonal va emotsional reaksiyalarni ham ishga tushiradi. Ranglar spektri psixofiziologik ta’siriga ko‘ra shartli ravishda ikkita asosiy guruhga bo‘linadi:

Qizil rang — yurak urishini tezlashtiradi, nerv tizimini qo‘zg‘atadi, energiya, ehtiros, xavf yoki tajovuzkorlikni anglatadi.

Sariq rang — intellektual faollikni oshiradi, quvonch va quyoshli kayfiyat uyg‘otadi.

Zargaldoq (olovrang) — harakatga undaydi, nekbinlik va hayotiy g‘ayrat bag‘ishlaydi.

Ko‘k rang — qon bosimini va nafas olish chastotasini pasaytiradi, xotirjamlik, bosiqlik, cheksizlik hamda qayg‘u simvolidir.

Yashil rang — ko‘z va asab tizimiga tinchlantiruvchi ta’sir ko‘rsatadi, tabiat, qayta tug‘ilish va muvozanat unsuri hisoblanadi.

Binafsha rang — sirli va chuqur ruhiy kechinmalar bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘pincha xayolparastlik va ichki iztiroblarni ifodalaydi.

Tasviriy san’atda rang yordamida ruhiy holatni ifodalash Musavvir asar yaratish jarayonida rang tuslari (nyuanslar), kontrast va xromatik uyg‘unlikdan foydalanib, qahramonning yoki manzaraning ichki dunyosini ochib beradi.

Misol uchun, Pablo Pikassoning "Moviy davri"da ko‘k va kulrang tuslarning ustunligi musavvirning o‘sha davrdagi ruhiy tushkunligi, yolg‘izligi hamda fojiali kechinmalarining bevosita aksidir. Aksincha, impressionistlar asarlarida yorug‘lik va rang tuslarining tezkor almashinuvi insonning lahzalik quvonchi hamda ruhiy yengilligini yetkazishga xizmat qiladi.

XULOSA: Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tasviriy san’atda rang faqat shakl va hajmni ko‘rsatuvchi vosita emas, balki inson ruhiyati hamda emotsional holatining teran va aniq ifodalovchisidir.

Rang va spektri	Psixologik ta’siri va kayfiyat	San’atdagi ifodasi (Namuna)
Monoxrom (Qora/Oq/Kulrang)	Tushkunlik, yolg‘izlik, fojaviylik yoki dramatik keskinlik	V. Kandinskiy, P. Pikassoning "Moviy va pushti davri" asarlari
Yorqin va kontrast ranglar	Hayotiy energiya, bayramona kayfiyat, ichki isyon	Anri Matiss hamda Fovizm yo‘nalishi vakillari
Yumshoq, pastel ranglar	Lirik kechinmalar, orzu, muloyimlik va romantika	Impressionistlar (Klod Mone, Ogyust Renuar)

Ranglar psixologiyasi badiiy asarni idrok etishda markaziy o‘rin tutadi va tomoshabinda ma’lum bir emotsional reaksiyani rejalashtirilgan holda uyg‘otish imkonini beradi.

Rassom tomonidan ranglarning to‘g‘ri va maqsadli tanlanishi asarning g‘oyaviy-badiiy qiymatini oshiradi va tomoshabin bilan ruhiy aloqa o‘rnatadi. Tasviriy san’at va pedagogikada ranglar psixologiyasini chuqur o‘rganish o‘quvchilarning vizual idrokini shakllantirish va ularning estetik-emotsional madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gyote, I. V. (2011). Zur Farbenlehre (Ranglar haqida ta’limot). Frankfurt-Mayn: Deutscher Klassiker Verlag.
2. Kandinskiy, V. V. (2018). O duxovnom v iskusstve (San’atda ma’naviylik haqida). Moskva: Azbuka.
3. Lyusher, M. (2003). Svetovoy test Lyushera (Lyusherning rang testi). Moskva: Eksmo.
4. Arnxeym, R. (2007). Iskusstvo i vizualnoye vospriyatiye (San’at va vizual idrok). Moskva: Arxitektura-S.